

Скарбніца вопыту

Навуковы патэнцыял і перспектывы развіцця гістарычнай адукацыі

А. М. Вабішчэвіч,
загадчык кафедры гісторыі славянскіх народаў,
доктар гістарычных навук дацэнт,

Н. П. Галімава,
дэкан гістарычнага факультэта,
кандыдат філасофскіх навук дацэнт;
Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. С. Пушкіна

Ля вытокаў гістарычнага факультэта Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта стаялі яго першыя кіраўнікі: у 1991–1994 гг. – кандыдат гістарычных навук дацэнт Т. Ф. Кабат і кандыдат гістарычных навук прафесар У. У. Мелішкевіч, у 1994–2003 гг. – доктар філасофскіх навук прафесар І. І. Акінчыц. У 2003–2004 гг. абавязкі дэкана гістарычнага факультэта выконваў кандыдат гістарычных навук дацэнт А. М. Вабішчэвіч, з 2004 г. дэканам гістарычнага факультэта з'яўляецца кандыдат філасофскіх навук дацэнт Н. П. Галімава [1, с. 144–145, 187–188, 213].

На сучасным этапе гістарычны факультэт мае высокакваліфікаваны прафесарска-выкладчыцкі склад, у якім арганічна спалучаюцца сталасць дактароў, прафесараў, вопыт кандыдатаў, дацэнтаў, энергічнасць маладых выкладчыкаў. Гістарычны факультэт аб'ядноўвае тры профільныя кафедры – кафедру гісторыі Беларусі (загадчык – кандыдат гістарычных навук дацэнт У. В. Здановіч), кафедру гісторыі славянскіх народаў (загадчык – доктар гістарычных навук дацэнт А. М. Вабішчэвіч), кафедру ўсеагульнай гісторыі (загадчык – кандыдат гістарычных навук дацэнт А. І. Пашковіч). У 2014/2015 навучальным годзе

з 24 чалавек прафесарска-выкладчыцкага складу навуковыя ступені мелі 20 (83,3 %), з іх 3 дактары навук (А. А. Гарбацкі, І. І. Шаўчук, А. М. Вабішчэвіч) і 17 кандыдатаў. Значны ўклад у развіццё гістарычнага факультэта, яго навукова-даследчыцкую працу ўнёс доктар гістарычных навук прафесар, рэктар Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. С. Пушкіна ў 2002–2014 гг. М. Э. Часноўскі.

Павышэнне навуковай кваліфікацыі кадраў з'яўляецца адным з прыярытэтных напрамкаў дзейнасці факультэта і яго кафедраў. На працягу апошніх пяці гадоў былі паспяхова абаронены 3 кандыдацкія і 2 доктарскія дысертацыі (І. І. Шаўчук і А. М. Вабішчэвіч). А. М. Вабішчэвіч атрымаў Дыплом лаўрэата конкурсу ВАК Рэспублікі Беларусь за лепшую доктарскую дысертацыю 2011 г. [2].

У аспірантуры, якая функцыянуе з 1993 г., ажыццяўляецца падрыхтоўка навуковых работнікаў вышэйшай кваліфікацыі па спецыяльнасці «Айчынная гісторыя». Выпускнікі аспірантуры паспяхова абаранілі 9 кандыдацкіх дысертацый, некалькі работ рыхтуюцца да абароны. У апошнія гады пад навуковым кіраўніцтвам прафесараў А. А. Гарбацкага, М. Э. Часноўскага, дацэнта У. В. Здановіча паспяхова абаранілі кандыдацкія дысертацыі К. У. Марозька, Т. П. Саўчук, А. А. Бурьк.

Прафесарска-выкладчыцкі склад гістарычнага факультэта ўжо мае пэўныя дасягненні рэспубліканскага і міжнароднага ўзроўня ў распрацоўцы новых тэматычна-праблемных навуковых напрамкаў і істотным узбагачэнні традыцыйнай праблематыкі айчыннай гістарычнай навукі [3, с. 25].

Удзельнікі Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі «Асоба ў гісторыі: гераічнае і трагічнае»

Студэнты гістарычнага факультэта ў Брэсцкай крэпасці

Прафесарска-выкладчыцкі склад, аспіранты гістарычнага факультэта ўдзельнічалі ў рэалізацыі шэрагу міжнародных, рэспубліканскіх і рэгіянальных навукова-даследчыцкіх праектаў, у тым ліку ў межах Дзяржаўных праграм навуковых даследаванняў у Рэспубліцы Беларусь. На працягу 2005–2015 гг. яны прымалі ўдзел у выкананні 18 навуковых тэм, якія прайшлі дзяржаўную рэгістрацыю, у тым ліку 2 – у межах Дзяржаўных комплексных праграм, 1 – у межах сумеснага праекта Беларускага рэспубліканскага фонду фундаментальных даследаванняў і Расійскага гуманітарнага навуковага фонду. Сталі ўжо традыцыйнымі навукова-даследчыцкія праекты пад кіраўніцтвам прафесара А. А. Гарбацкага па асобных раёнах Брэсцкай вобласці (праводзіліся даследаванні па Івацэвіцкім, Іванаўскім, Маларыцкім раёнах) [4, с. 216].

Дацэнт А. А. Башкоў і выкладчык В. Ю. Піліповіч удзельнічалі ў археалагічных даследаваннях помнікаў архітэктуры Брэсцкай вобласці ў рамках абласной і рэспубліканскай праграм па адраджэнні і захаванні гісторыка-культурнай спадчыны, праграмы Саюзнай дзяржавы Беларусі і Расіі: палаца Пуслоўскіх XIX ст. у Косаве, палаца Сапегаў у Ружанах, палацава-паркавага комплексу XVII–XVIII стст. у Воўчыне, кляштару картузаў XVII–XVIII стст. у Бярозе, фамільнай капліцы Ажэшкаў у Закозелі, Цярэспальскіх варот Брэсцкай крэпасці, сядзібы роду Дастаеўскіх XVI–XVIII стст. у Дастоеве, палацава-паркавага ансамбля Нямцэвічаў XVII–XIX стст. у Скоках і інш. [5].

Праблематыка ваеннага мінулага і памяці пра яго, гістарычнага краязнаўства была прадметам даследавання тэм, якія выконваліся на кафедры гісторыі Беларусі. Пры падтрымцы Беларускага рэспубліканскага фонду фундаментальных даследаванняў дацэнт Т. П. Саўчук выконвала навукова-даследчую працу, прысвечаную мемарыялізацыі падзей Вялікай Айчыннай вайны на беларускай

зямлі. Актыўна займалася праблематыкай вуснай гісторыі дацэнт І. Э. Яленская. На сучасным этапе кафедра гісторыі Беларусі дынамічна развіваецца, раскрывае закладзены даследчыцкі і навукова-метадычны патэнцыял. Дэкан гістарычнага факультэта, дацэнт Н. П. Галімава падрыхтавала разам з маладымі выкладчыкамі вучэбна-метадычныя комплексы «Гісторыя Беларусі» (Брэст, 2013), «Гісторыя Беларусі ў кантэксце еўрапейскай цывілізацыі» (Брэст, 2014), якія з’яўляюцца вельмі карыснымі пры вывучэнні айчыннай гісторыі як беларускімі, так і замежнымі студэнтамі.

Прыярытэтнымі напрамкамі навукова-даследчыцкай дзейнасці кафедры ўсеагульнай гісторыі, яе плённага міжнароднага супрацоўніцтва былі вызначаны ў той час, калі яе загадчыкам з’яўляўся дацэнт У. І. Нікіценкаў (1995–2008 гг.). Дацэнт Я. С. Разенблат прымаў удзел у праекце Расійскага гуманітарнага навуковага фонду, у выніку якога была выдадзена энцыклапедыя «Холокост на территории СССР» (М., 2009). Сумесна з Дзяржаўным архівам Брэсцкай вобласці былі падрыхтаваны зборнікі дакументаў і матэрыялаў, прысвечаныя гісторыі г. Брэста ў 1919–1939 і 1939–1941 гг.

На працягу апошняга дзесяцігоддзя намаганнямі прафесарска-выкладчыцкага складу гістарычнага факультэта падрыхтавана і выдадзена 18 манаграфій, 10 вучэбных дапаможнікаў, курсаў лекцый, вучэбна-метадычных комплексаў для студэнтаў ВНУ, шэраг даведнікаў, зборнікаў дакументаў і ўспамінаў.

У сканцэнтраваным выглядзе новыя навуковыя вынікі адлюстраваны ў манаграфічных працах. А. М. Вабішчэвіч выклаў канцэптuallyныя падыходы, змястоўны факталагічны матэрыял аб этнакультурным развіцці заходнебеларускіх зямель у 20–30-я гг. XX ст. у манаграфіі «Нацыянальна-культурнае жыццё Заходняй Беларусі (1921–1939 гг.)» (Брэст, 2008) і ў калектыўных навуковых выданнях «Гісторыя

Беларусі» (Мінск, 2006, т. 5), «Гісторыя Пінска. Ад старажытнасці да сучаснасці» (Мінск, 2012), «Рижский мир в судьбе белорусского народа. 1921–1953 гг.» (Мінск, 2014, кн. 1–2). У манаграфіі А. А. Гарбацкага «Православные монастыри Беларуси: история и современность. Чонский монастырь» (Брэст, 2011) прадстаўлена цэласная карціна гісторыі Чонскага манастыра ад узнікнення ў другой палове XVIII ст. да ліквідацыі ў гады Першай сусветнай вайны. Пад агульнай рэдакцыяй А. А. Гарбацкага выдадзена калектыўная манаграфія «Гарады і раёны Берасцейшчыны: гісторыя і сучаснасць. Івацэвіцкі раён» (Брэст, 2009). Вынікі даследавання І. І. Шаўчука па гісторыі гуманітарных навук БССР у міжваенны час выкладзены ў манаграфіі «Гуманітарныя навукі ў сацыяльнай гісторыі Беларусі (20–30-я гг. XX ст.)» (Брэст, 2007).

А. А. Башкоў у манаграфіі «Христианские древности Беларуси конца X–XIV вв.» (Мінск, 2011) правёў комплексны аналіз прадметаў хрысціянскага культу індывідуальнага выкарыстання акрэсленага перыяду. У манаграфіі А. А. Савіча «Нацыянальна-вызваленчы рух у Заходняй Беларусі (1921–1939 гг.): гістарыяграфія праблемы» (Брэст, 2012) выяўлена дынаміка гістарыяграфіі заходнебеларускага руху, удакладнены і дапоўнены высновы, ацэнкі папярэдніх даследчыкаў, вызначаны як распрацаваныя, так і слаба вывучаныя напрамкі. Падчас комплекснага аналізу гісторыі ўніяцтва ў заходнебеларускім краі А. М. Свірыдам у манаграфічным даследаванні «Униатская церковь в Западной Беларуси (1921–1939 гг.)» (Брэст, 2012) выяўлены яго спецыфічныя рысы, формы, нацыянальная арыентацыя, раскрыты дагматычныя, кананічныя і абрадавыя асаблівасці каталіцкай царквы візантыйска-славянскага абраду.

Пытанні Халакосту і антыфашысцкага яўрэйскага супраціўлення на беларускай зямлі грунтоўна выкладзены Я. С. Разенблатам у калектыўнай манаграфіі «Беларусь в 1941–1945 гг.: подвиг, трагедия» (Мінск, 2010). У манаграфіі У. В. Здановіча «Беларусь у гады Вялікай Айчыннай вайны. Агляд крыніц і айчыннай гістарыяграфіі» (Брэст, 2012) паказаны ўклад айчыннай гістарычнай навукі ў вывучэнне гэтай трагічнай старонкі мінулага беларускага народа. У манаграфічнай працы Т. П. Саўчук «Увековечение событий Великой Отечественной войны в Беларуси» (Брэст, 2013) прааналізаваны асноўныя напрамкі дзяржаўнай палітыкі ў Беларускай ССР і Рэспубліцы Беларусь па ўшанаванні падзей Вялікай Айчыннай вайны, захаванні і ўзвядзенні воінскіх помнікаў, вызначана роля грамадскіх арганізацый у захаванні памяці аб вайне, ахарактарызавана арганізацыя і правядзенне пошукавай працы.

Выкладчык В. Ю. Піліповіч разам са студэнтамі на раскопках старога будынка (флігеля) сядзібы Нямцэвічаў у Скоках (2013)

З навучальнай літаратуры найперш трэба адзначыць вучэбны дапаможнік «Гісторыя знешняй палітыкі Рэспублікі Беларусь» (Брэст, 2008) прафесара М. Э. Часноўскага, дапаможнік прызначаны як для будучых гісторыкаў, так і для дыпламатаў, эканамістаў, перакладчыкаў. Пры вывучэнні рэлігіязнаўчых дысцыплін асабліва карысным з'яўляецца курс лекцый «Хрысціянства» (у 3-х частках) прафесара А. А. Гарбацкага (Брэст, 2008, 2010 і 2013). Практыка-арыентаваны характар мае вучэбна-метадычны дапаможнік «Полевые этнографические исследования» С. П. Жлобы і І. С. Чарнякевіч (Брэст, 2012).

Важным напрамкам дзейнасці гістарычнага факультэта з'яўляецца арганізацыя і правядзенне навуковых канферэнцый рознага ўзроўню. З 2003 г. стала традыцыйнай міжнародная канферэнцыя «Асоба ў гісторыі: гераічнае і трагічнае». Сумесна з Брэсцкай епархіяй Беларускай праваслаўнай царквы ў 2007, 2011, 2013 гг. былі праведзены I, II і III міжнародныя навукова-практычныя канферэнцыі «Праваслаўе ў духоўным жыцці Беларусі», у 2008 г. – Міжнародная навукова-багаслоўская канферэнцыя «Дабраверны князь Канстанцін (Васілій) Астрожскі – славы асветнік і абаронца праваслаўя (да 400-годдзя памяці князя К. Астрожскага)». Гэтыя навуковыя форумы з удзелам аўтарытэтных вучоных Беларусі і замежных краін атрымалі становішча водгукі навуковай грамадскасці [4, с. 218]. Сярод найбольш значных міжнародных канферэнцый апошняга дзесяцігоддзя адзначым наступныя: 2005 г. – «Гісторыка-культурная спадчына Брэсцка-Пінскага Палесся: паміж мінулым і будучыняй»; 2006 г. – «1941 год: трагедыя, гераізм, памяць»; 2010 г. – X Міжнародная канферэнцыя школьнікаў, студэнтаў

і выкладчыкаў «Халакост: памяць і папярэджанне», прысвечаная памяці дацэнта У. І. Нікіценкава; 2011 г. – «Геапалітычныя трансфармацыі ва Усходняй Еўропе паміж дзвюма сусветнымі войнамі. Да 90-годдзя падпісання Рыжскага мірнага дагавора»; 2012 г. – «Нацысцкая палітыка генацыду на акупаваных тэрыторыях СССР»; 2014 г. – «“Атамныя салдаты” Брэстчыны: да 60-годдзя агульнавайсковых вучэнняў з прымяненнем атамнай бомбы на Тоцкім палігоне».

Таксама быў праведзены шэраг навуковых мерапрыемстваў рэспубліканскага і рэгіянальнага ўзроўняў: рэспубліканская навуковая канферэнцыя «Гісторыя і традыцыі беларускай навукі (да 90-годдзя Інстытута беларускай культуры)» (2012), II Рэспубліканская студэнцкая навукова-практычная канферэнцыя «Фальклор, гісторыя і літаратура беларусаў у кантэксце культурнай спадчыны славян» (2013) і інш.

На гістарычным факультэце створаны ўмовы для раскрыцця навукова-даследчыцкага патэнцыялу студэнтаў і магістрантаў, рэалізацыі іх здольнасці да самастойнай навуковай працы. Важную ролю ў актывізацыі навуковай працы іграюць валанцёрскія студэнцкія атрады для правядзення археалагічных даследаванняў. Пад кіраўніцтвам прафесарска-выкладчыцкага складу дзейнічаюць студэнцкае навуковае таварыства, 9 студэнцкіх навукова-даследчыцкіх груп па вывучэнні розных праблем айчыннай і сусветнай гісторыі, гісторыі культуры, міжкафедральная студэнцкая навукова-даследчыцкая лабараторыя «Вусная гісторыя». Праводзіцца праца па стварэнні архіўнай базы вуснай гісторыі жыхароў Брэсцкай вобласці. Вынікі даследчыцкай працы студэнтаў і магістрантаў змяшчаюцца ў зборніках «Моладзь Берасцейшчыны», «Берасцейскі хранограф» і інш., выкладаюцца на канферэнцыях рознага ўзроўню ў краіне і за мя-

жой, прадстаўляюцца на рэспубліканскіх конкурсах студэнцкіх навуковых прац [3, с. 26–27].

Кафедрамі гістарычнага факультэта ажыццяўляецца плённае супрацоўніцтва з Інстытутам славяназнаўства РАН, Расійскім навукова-асветніцкім цэнтрам «Халакост», філіялам Расійскага дзяржаўнага гуманітарнага ўніверсітэта ў г. Дамадзедава Маскоўскай вобласці, Чувашскім педагагічным універсітэтам імя І. Я. Якаўлева (г. Чэбаксары), Беластоцкім, Лейпцыгскім універсітэтамі і іншымі замежнымі навуковымі цэнтрамі і навучальнымі ўстановамі. Сумесна з польскімі даследчыкамі А. М. Вабішчэвіч прымаў удзел у падрыхтоўцы двух даведнікаў «Polska – Białoruś. Wspólne dziedzictwo historyczne» («Польшча – Беларусь. Агульная гістарычная спадчына») (Варшава, 2013, 2015), якія ўтрымліваюць упершыню распрацаваную базу пошуку дакументальных матэрыялаў па гісторыі заходнебеларускіх зямель у складзе Польскай дзяржавы (1918–1939 гг.), што захоўваюцца ў архівах Брэста, Гродна, Маладзечна і Мінска. Культурна-антрапалагічныя даследаванні А. А. Гарбацкага былі змешчаны ў калектыўнай манаграфіі «Pedagogika społeczna wobec zmian przestrzeni życia społecznego» («Сацыяльная педагогіка адносна змен прасторы грамадскага жыцця») (Варшава, 2013).

Ва ўніверсітэце створана культурна-антрапалагічная навуковая школа пад кіраўніцтвам прафесара А. А. Гарбацкага, распачынае сваю дзейнасць навуковая школа па вывучэнні гісторыі, культуры і рэлігіі заходнебеларускіх зямель (кіраўнік – доктар гістарычных навук А. М. Вабішчэвіч).

Творчы саюз з Інстытутам гісторыі, Дзяржаўным архівам Брэсцкай вобласці, польскімі гісторыкамі дазволіць і далей ажыццяўляць навуковыя пошукі ў межах дзяржаўнай праграмы фундаментальных даследаванняў, шэрагу прыкладных тэм.

Удзельнікі Міжнароднай навукова-багаслоўскай канферэнцыі, прысвечанай 400-годдзю памяці князя К. Астрожскага

На гістарычным факультэце склаўся ўнікальны навуковы калектыў. Дзякуючы сістэме навуковых гурткоў, пазавучэбнай рабоце ў навуковыя даследаванні ўключана значная частка студэнтаў. Штогод праводзіцца конкурс у магістратуру і аспірантуру, фарміруецца склад новага пакалення даследчыкаў, якія выдатна ведаюць мову крыніц, замежную мову, новыя інфармацыйныя тэхналогіі. Ставіцца пытанне аб арганізацыі дзейнасці савета маладых вучоных факультэта (Т. П. Саўчук, А. А. Бурый і інш.). У бліжэйшы час плануецца абарона доктарскай і кандыдацкай дысертацый. Усё гэта дазваляе з упэўненасцю глядзець у будучыню гістарычнай навукі Беларусі.

На сучасным этапе сацыяльная гісторыя адносіцца да ліку нешматлікіх раздзелаў гісторыі Беларусі, дзе не адбылося адмаўлення ад здабыткаў даследчыкаў мінулага, спроб рэвалюцыйнага перагляду тэарэтычных падыходаў да асэнсавання ранейшых працэсаў. Назіраецца канструктыўны дыялог пакаленняў навукоўцаў, нарошчванне ведаў з улікам асваення новых гістарычных і сацыялагічных макра- і мікратэорый, запатрабаванняў часу. У апошнія дзесяцігоддзе навукоўцы факультэта робяць спробы пошуку новых метадалагічных падыходаў, выкарыстання мадэрнізацыйнай парадигмы для аналізу трансфармацыі беларускага грамадства. Па-за межамі даследчыкаў пакуль што засталіся пытанні паўнаважнасці характарыстыкі многіх сацыяльна-аслоўных груп, эвалюцыі нацыянальна-канфесійнага напрамку ўрадавай палітыкі, разгортвання працэсаў этнакультурнай самаідэнтыфікацыі розных груп насельніцтва Беларусі і інш. Не менш цікава разглядаць пытанні паўсядзённага жыцця розных сацыяльных пластоў жыхароў, функцыянавання культурных асяродкаў дваранскіх сядзіб і гарадскіх ускраін, эвалюцыі сацыяльнай мабільнасці насельніцтва Беларусі і інш. Такія задачы патрабуюць удасканалення даследчыцкага інструментарыю, выкарыстання метадаў сацыялогіі і эканомікі, апрацоўкі вялікіх комплексаў крыніц, найперш на мікраўзроўні.

Акрамя спецыяльнасцей «Гісторыя», «Гісторыя і грамадазнаўчыя дысцыпліны», «Гісторыя (рэлігій)», у бягучым навучальным годзе на гістарычным факультэце адкрыты спецыяльнасці «Гісторыя (паліталогія)», «Гісторыя (археалогія)». У магістратуры праводзіцца падрыхтоўка па спецыяльнасці «Айчынная гісторыя». Выкладчыкі факультэта складаюць новыя вучэбныя праграмы, тэксты лекцый і метадычныя распрацоўкі. Вядзецца вялікая прафарыентацыйная работа сярод абітурыентаў з мэтай павелічэння колькасці студэнтаў і магістрантаў. У сувязі з тым, што ў бягучым навучальным годзе ў школы Беларусі вяртаецца курс «Сусветная мастацкая культура», узнікае неабходнасць аднаўлення набору студэнтаў на спецыяльнасць «Гісторыя. Сусветная і айчынная культура».

Удзельнікі студэнцкага фесту
«Беларускія вичоркі»

Трэба спадзявацца, што назапашаны навуковы патэнцыял гістарычнага факультэта Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. С. Пушкіна з'яўляецца асновай для яго памнажэння. І дасягненне гэтага будзе ў гарманічным спалучэнні інавацыйных падыходаў і лепшых традыцый яго прафесарска-выкладчыцкага складу.

Спіс літаратуры

1. Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. С. Пушкіна. Старонкі гісторыі: 60-годдзе БрДУ прысвеч. / пад агул. рэд. М. Э. Часноўскага. – Брэст: Выд-ва БрДУ, 2005. – 250 с.
2. Афіцыйны інтэрнэт-партал Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: http://president.gov.by/ru/news_ru/view/7-fevralja-glavagosudarstva-vruchil-diplomy-doktora-nauk-i-atstaty-professora-luchshim-uchenym-i-pedagogam-494/. – Дата доступу: 29.10.2014.
3. *Вабішчэвіч, А. М.* Гістарычны факультэт Брэсцкага ўніверсітэта ў пачатку ХХ стагоддзя: асноўныя напрамкі дзейнасці, вынікі працы і перспектывы развіцця / А. М. Вабішчэвіч // *Личность в истории: героическое и трагическое: сб. материалов Пятой междунар. науч.-практ. конф., посвящ. 20-летию ист. ф-та, Брест, 23–24 нояб. 2011 г.* / Брест. гос. ун-т им. А. С. Пушкина; редкол.: М. Э. Чесновский (гл. ред.) [и др.]. – Брэст: БрГУ, 2012. – С. 22–30.
4. *Вабішчэвіч, А. М.* Кафедра гісторыі славянскіх народаў БрДУ імя А. С. Пушкіна: стан, вынікі, перспектывы навукова-даследчыцкай працы / А. М. Вабішчэвіч // *Вучоныя запіскі Брэсцкага ўніверсітэта: зб. навук. прац.* – Брэст: БрДУ імя А. С. Пушкіна, 2014. – Вып. 10, ч. 1: Гуманітарныя і грамадскія навукі. – С. 215–220.
5. *Башкоў, А. А.* Вынікі ўдзелу спецыялістаў і студэнтаў гістарычнага факультэта БрДУ імя А. С. Пушкіна ў археалагічных даследаваннях у ходзе рэстаўрацыі помнікаў Берасцейшчыны ў пачатку 2000-х гг. / А. А. Башкоў // *Вучоныя запіскі Брэсцкага ўніверсітэта: зб. навук. прац.* – Брэст: БрДУ імя А. С. Пушкіна, 2014. – Вып. 10, ч. 1: Гуманітарныя і грамадскія навукі. – С. 243–247.